

[Nyní se nacházíte metodické části **Osoby se zrakovým postižením**]

3. Fond a služby

3.1 Speciální fond pro cílovou skupinu

(3.1) Knihovna vytváří speciální fond pro osoby se specifickými potřebami.

- Pokud knihovna nabízí fond pro osoby se zrakovým postižením, musí být dokumenty v tomto fondu označeny formou přístupnou pro danou cílovou skupinu.

Jak na to:

Např. dokumenty tištěné velkým písmem mohou být označeny výrazným barevným proužkem nebo ikonou, audio CD by měla obsahovat popisky v Braillově písmu apod.

Vhodné typy dokumentů

- Knihy a časopisy tištěné velkým písmem jsou vhodným typem dokumentů pro slabozraké osoby, mohou je však ocenit i jiné skupiny uživatelů (např. senioři, menšiny apod.).

Jak na to:

Vzhledem k nedostatku knih tištěným velkým písmem na českém trhu mohou být jejich alternativou elektronické čtečky, které umožní zvětšování textu. V zahraničí (především v anglicky mluvících zemích) jsou knihy tištěné velkým písmem běžně k dispozici, což je možné vzít v úvahu při případném budování fondu zahraniční literatury. V Česku vychází ve zvětšeném typu písma časopis Zora, který je možné získat prostřednictvím SONS¹⁾.

Vhodné je pamatovat na děti se zrakovým postižením a cíleně doplňovat do fondu dětské knihy a časopisy tištěné větším písmem.

- Audioknihy a časopisy
 - Audioknihy na CD dostupné prostřednictvím standardního trhu

- Audioknihy a zvukové knihy pro děti
- Audioknihy vydávané Knihovnou a tiskárnou pro nevidomé Karla Ema-nuela Macana
- Časopisy pro nevidomé upravené do zvukové podoby²⁾

Jak na to:

Katalog knihovny Digitální Internetová Knihovna KTN³⁾ je přístupný i bez přihlášení. Veřejné knihovny mohou s Knihovnou a tiskárnou pro nevidomé Karla Emanuela Macana⁴⁾ navázat spolupráci a využívat její fondy.

- Filmová DVD (eventuálně videokazety) s komentářem pro zrakově postižené
- Elektronické dokumenty
 - Elektronické dokumenty umožňují uživatelům se zrakovým postižením čtení prostřednictvím speciálního softwaru. Tam, kde nelze získávat elektronické dokumenty, je nutné alespoň spolupracovat s knihovnami a subjekty, které takové dokumenty zpřístupňují.
 - **Vhodnými typy elektronických dokumentů jsou:**
 - E-knihy nebo zdroje dostupné prostřednictvím internetu
 - E-knihy na nosičích (CD, přenosné USB paměti)
 - Elektronické databáze nejlépe s dálkovým přístupem. Při jejich výběru je vhodné vzít v potaz i možnost stažení zvukové verze článku nebo dostupnost dané databáze pro mobilní zařízení. Vhodné naopak nejsou zdroje, pro jejichž použití je nutná instalace speciálního softwaru.
 - Elektronické kopie papírových dokumentů upravené pro uživatele se zrakovým postižením (či jiným postižením, které má za následek nepřístupnost tištěných knih) – především odborné tituly. Využití těchto textů umožňuje § 38. Autorského zákona.

Jak na to:

Pro účel úpravy odborných textů lze doporučit Metodiku k úpravám elektronických textů pro zrakově postižené⁵⁾ zpracovanou a aktualizovanou Střediskem pro pomoc studentům se specifickými nároky Teiresiás⁶⁾ při Masarykově univerzitě v Brně. Je však vhodné neupravovat knihy a texty, které už mají k dispozici jiné knihovny (dostupnost je možné ověřit v Knihovní bráně pro zrakově postižené⁷⁾).

Pokud knihovna upravuje texty pro uživatele se zrakovým postižením, doporučuje se propojení katalogu dotyčné knihovny s Knihovní bránou pro osoby se zrakovým postižením (pro tento případ je nezbytné, aby knihovna měla Z39.50 server). Knihovní bránu spravuje středisko Teiresiás

- Časopisy tištěné Braillovým písmem

Jak na to:

Seznam časopisů v Česku je dostupný např. na stránkách KTN nebo SONS.

- Dětské knihy tištěné Braillovým písmem. Přestože je v současné době zpřístupněno mnoho titulů dětských knih ve zvukové, případně elektronické podobě, samotný poslech textů dětem nestačí ke správnému rozvoji gramotnosti a jazykových kompetencí. Pokud se děti nenaučí číst, mají později problémy s pravopisem, některými gramatickými jevy a psaním textů obecně. Proto se musí knihovna zaměřit také na akvizici knih v Braillově písmu.

Jak na to:

V této oblasti je možné spolupracovat s Ediční komisí působící při Knihovně a tiskárně pro nevidomé Karla Emanuela Macana.

- Prezenční dokumenty. Pokud jsou v knihovně prezenční dokumenty, je nutné pamatovat na jejich zpřístupnění uživatelům se zrakovým postižením.

Jak na to:

Prezenční dokumenty je možné zpřístupnit např. pořízením technických zařízení (kamerové či softwarové lupy, počítač s hlasovým výstupem v kombinaci se skenerem a programem pro převod textu apod.). Přístupnost prezenčních dokumentů lze řešit také výjimkou z výpůjčních pravidel knihovny.

3.2 Literatura zaměřená na problematiku cílové skupiny

(3.2) Knihovna nabízí literaturu věnovanou problematice různých postižení a znevýhodnění pro rodiče, osoby pečující a většinovou populaci.

1. Kromě literatury o problematice zrakového postižení je možné shromažďovat také texty nebo díla autorů se zrakovým postižením, které obvykle dobře přiblíží problematiku a vnímání světa těchto lidí vidící populaci.

Jak na to:

Podobné publikace vydává např. sdružení Okamžik apod.

3.3 Elektronické a dálkové služby

(3.3) Knihovna využívá všech prostředků vzdálené komunikace, nabízí dálkové služby a ve svých prostorách umožňuje Wi-Fi připojení.

Přístup k placeným elektronickým zdrojům prostřednictvím Wi-Fi.

- Je nutné zajistit, aby i v případě využívání vlastních počítačů prostřednictvím Wi-Fi připojení měli uživatelé se zrakovým postižením přístup k placeným (licencovaným) elektronickým zdrojům. Pokud to není možné z důvodů licence nebo z technických důvodů, je nutné zajistit, aby na počítačích, ze kterých je možné elektronické zdroje využívat, byl k dispozici program pro zvětšování textu a hlasový výstup. V současné době již většina systémů má tyto funkce implementovány⁸⁾.

3.4 Doručování výpůjček

(3.4) Knihovna poskytuje službu doručování výpůjček do domu.

Další možné služby:

- Knihovna může poskytovat specializované referenční služby zaměřené na problematiku osob se zrakovým postižením.
- Kromě dokumentů může knihovna půjčovat také zařízení nutné k jejich využívání, např. radiomagnetofony s mp3 přehrávačem⁹⁾, lupy, čtečky elektronických knih aj.
- Knihovna může vytvářet cirkulační fond vhodných dokumentů pro své pobočky nebo další spolupracující knihovny.
- Knihovna může pravidelně doručovat dokumenty do organizací či zařízení, která pracují s lidmi se zrakovým postižením (např. formou mobilní „miniknihovny“ pro zrakově postižené).

Principy bezbariérové knihovny

Při plánování technických opatření a vybavení nezapomeňte uplatnit také níže uvedené obecné principy bezbariérové knihovny.

[Nyní se nacházíte v metodické části **Univerzální metodika pro Standard Handicap Friendly**]

- Knihovna vhodnou formou zveřejňuje informace o všech svých službách pro osoby se specifickými potřebami.
- Uživatelé se specifickými potřebami musí být informováni o tom, že v případě potřeby mohou požadovat služby knihovníka-asistenta při vyhledávání literatury, při obsluze technických zařízení i při využívání dalších služeb.

3.1 Speciální fond pro cílovou skupinu

(3.1) Knihovna vytváří speciální fond pro osoby se specifickými potřebami.

- Při akvizici musí knihovna zajišťovat dokumenty v různých alternativních formátech (knihy, audiokazety, DVD), čímž se zvýší jejich dostupnost pro různé skupiny uživatelů.
- Všechny dokumenty patřící do specializovaného fondu pro osoby se specifickými potřebami musí být pravidelně kontrolovány, aby bylo zajištěno, že je uživatelé obdrží v dobrém (použitelném) stavu.
- Pokud jsou v knihovně prezenční dokumenty, je nutné pamatovat na jejich zpřístupnění osobám se specifickými potřebami.
- Pokud knihovna buduje fond pro osoby se specifickými potřebami, musí být dokumenty v tomto fondu označeny způsobem srozumitelným pro cílovou skupinu. Je vhodné označit také regály nebo police, kde se dokumenty určené pro cílovou skupinu uživatelů se specifickými potřebami nacházejí, obzvláště jedná-li se o dokumenty ve volném výběru.
- Knihovna může vytvářet cirkulační fond vhodných dokumentů pro své pobočky nebo další spolupracující knihovny, případně pravidelně doručovat dokumenty do organizací či zařízení, která pracují s osobami se specifickými potřebami.
- Kromě dokumentů může knihovna půjčovat také zařízení nutné k jejich využívání, např. radiomagnetofony s mp3 přehrávačem¹⁰⁾, lupy, čtečky elektronických knih aj.
- Knihovna dbá na vhodnou katalogizační strategii, která napomáhá dostupnosti dokumentů pro osoby se specifickými potřebami.

Jak na to:

Důležité je správně uvádět kódované údaje a cíleně se zaměřit na informace o nosičích, formátech a formách dokumentů v polích pevné délky (např. 007, 008), které umožní vyhledávání podle požadovaného údaje.

Jsou-li k tištěným či dalším dokumentům k dispozici odkazy na dostupné online zdroje, měly by být cíleně uváděny v katalogizačních záznamech (např. online verze tištěných časopisů, online verze tištěných knih, digitalizované dokumenty, lze také zařazovat do katalogu záznamy o webových portálech nebo dalších elektronických zdrojích).

Pokud knihovna využívá online elektronické knihy (jako je např. EBSCO E-Books,

Ebrary, Gale Virtual Reference Library aj.) nebo jiné typy elektronických zdrojů, je vhodné importovat záznamy do katalogu knihovny nebo je zařadit do vyhledávání prostřednictvím discovery systémů.

3.2 Literatura zaměřená na problematiku cílové skupiny

(3.2) Knihovna nabízí literaturu věnovanou problematice různých postižení a znevýhodnění pro rodiče, osoby pečující a většinovou populaci.

- Pokud se nejedná o úzce specializovanou knihovnu, musí být specifickým doplňkem fondu publikace o problematice osob se specifickými potřebami pro veřejnost a rodiče. Pokud knihovna nemá možnost pořídit takové dokumenty, musí doporučit jiné knihovny nebo odkázat na vhodné tematické internetové stránky, webové portály či jiné druhy dokumentů.

Jak na to:

Uživatelé se specifickými potřebami by měli ve fondu knihovny najít nejen odborné dokumenty týkající se jejich potřeb či nemocí, které s jejich postižením souvisejí, ale také odborné dokumenty např. z oblasti psychologie, které mohou být pro tyto uživatele návodem, jak s danými specifickými potřebami žít. V knihovním fondu by neměla chybět ani prozaická díla o životě a osudech lidí se specifickými potřebami. Zdrojem informací o problematice postižení jsou, kromě odborných a populárně naučných publikací, také webové portály, dokumentární filmy, rozhlasové pořady apod. (mnohdy dostupné např. na stránkách televizí nebo rozhlasu; lze na ně odkázat nebo je vložit na webové stránky knihovny).

- Knihovna musí své zaměstnance průběžně informovat o nových informačních zdrojích k problematice služeb osobám se specifickými potřebami (web, občasník).

3.3 Elektronické a dálkové služby

(3.3) Knihovna využívá všech prostředků vzdálené komunikace, nabízí dálkové služby a ve svých prostorách umožňuje Wi-Fi připojení.

- Knihovna by měla podle možností nabízet co nejvíce způsobů pro přístup ke službám a pro komunikaci s uživateli, včetně poštovních služeb. Kromě e-mailové komunikace je vhodné ICQ, Skype apod., doporučit lze také komunikaci prostřednictvím sociálních sítí. Komunikace musí

probíhat – v závislosti na zvoleném komunikačním prostředku – pravidelně a bez větších prodlev.

- Důraz by měl být kladen na vzdálený přístup ke službám knihovny (online katalog, rezervace, prodlužování výpůjček atd.). Doporučuje se, aby na stránkách online katalogu byl uveden odkaz do Souborného katalogu ČR či dalších relevantních souborných katalogů.
- Prostředky pro komunikaci a elektronické dálkové služby musí být možné využívat nezávisle na použité platformě nebo technickém zařízení.

Jak na to:

Vyzkoušejte, jestli je služby katalogu možné využívat i při zpomaleném připojení, nebo pokud čtenář používá jiný prohlížeč než knihovník (např. Firefox, Opera apod.), jestli je možné služby využívat i na tabletu nebo mobilním telefonu. Nedoporučuje se používat řešení, které vyžaduje instalaci speciálního softwaru apod.

- Knihovna musí ve svých prostorách poskytovat Wi-Fi připojení, ke kterému se lze bez potíží připojit. To je důležité zejména proto, že uživatelé mohou pro práci a vyhledávání informací používat i v prostorách knihovny svůj počítač s vlastními programy (včetně např. speciálních programů pro zrakově postižené) a s takovým nastavením, na které jsou zvyklí.

3.4 Doručování výpůjček

(3.4) Knihovna poskytuje službu doručování výpůjček do domu.

- Doporučeným intervalem pro doručování dokumentů je cca 1 měsíc. Z praxe (i zahraniční) vyplývá, že tento interval je obvykle únosný jak pro čtenáře, tak i pro knihovnu.

Jak na to:

Donáškovou službu je možné zajistit ve spolupráci s úřadem práce, dobrovolnickými organizacemi, komunitními centry, studenty sociálních oborů apod.

1)

Viz <https://www.sons.cz/>

2)

Viz např. <http://www.ktn.cz/casopisy>

3)

Viz <https://www.ktn.cz/netdoc>

4)

Viz <https://www.ktn.cz/intro>

5)

https://www.teiresias.muni.cz/download/Metodika_VII.pdf

6)

<https://www.teiresias.muni.cz/>

7)

Viz <https://www.teiresias.muni.cz/dalet/>.

8)

<https://poslepu.cz/asistivni-technologie-pro-zrakove-postizene-z-dilny-microsoftu-lupa-predcitani-seein-g-ai/>.

9) 10)

Tuto službu nabízí proti smlouvě např. Krajská knihovna v Karlových Varech.

From:

<https://prirucka.osvobozena-knihovna.cz/> - **Metodické příručky pro knihovny**

Permanent link:

https://prirucka.osvobozena-knihovna.cz/hf/zrak/fond_sluzby?rev=1601236894Last update: **2020/09/27 22:01**